

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Зварич О.І.

*кандидат економічних наук,
Івано-Франківський університет права
імені Короля Данила Галицького*

ЕКСПОРТНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ І ЗРОСТАЮЧІ ДОХОДИ ЯК ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В рамках сучасних теорій регіонального розвитку одним з основних завдань є з одного боку вказати ті сторони, які акцентують увагу на ролі знань як чинника регіонального розвитку, а з другого – інші сторони, інколи альтернативні концепції, що пояснюють причини регіонального розвитку. На підставі такого огляду легше зрозуміти теорії, що формують нову парадигму регіонального розвитку. Варто водночас зазначити, що теорії, які описують регіон як місце експортної спеціалізації або як джерело зростаючих доходів, не мають завданням заперечення теорій, що трактують регіон як центр створення знань, а швидше навпаки – повинні одна одну доповнювати. Сучасні теорії регіонального розвитку, що розглядаються в сукупності, пропонують пропозиції цілісного пояснення явищ регіонального розвитку.

Розвиток регіону залежить від його економічної активності і є результатом того, які чинники, що формують цю активність, знаходяться на його території.

Аналітична концепція неокласичних економістів пов'язує результати фірм (чи цілих регіонів/держав) з їх ключовими чинниками виробництва (такими як праця, капітал чи технологія). Економічні географи бачили географію виробництва як функцію локалізації, в якій локалізація економічної діяльності була пояснення через географічну дистрибуцію місцевих засобів (доступність до природних благ, робочої сили, ринків тощо). Згідно з цією теорією регіони конкурують між собою, притягаючи на свою територію фірми, базуючись при цьому на доступності засобів виробництва. Одним з результатів такого підходу є те, що різні регіони мають тенденцію до спеціалізації в розвитку тих галузей, в яких можна використати компаративну перевагу (добре поєднання чинників, використовуваних в даній галузі).

На жаль, незважаючи на те, що цей підхід дав певні пояснення, що стосуються локалізації економічної діяльності, він не враховував ролі торгівлі у формуванні регіонального розвитку. Пояснення цього аспекту лежить в основі моделей, ґрунтованих на регіональному експорті та на мультиплікаторах експорту, з яких багато є розвитком моделі Кейнса в регіональному розрізі. Згідно з цими моделями, економічна активність і розвиток регіону залежать перш за все від відносних розмірів і успіхів на

міжнародних ринках галузей регіону, спрямованих на експорт. Найпростішою моделлю є теорія економічної бази, в якій компаративне зростання регіону залежить від зростання його економічної бази (експортного сектору регіональної економіки) [1].

Основою теорії економічної бази є ідея, що розвиток регіону опирається на експорт, а стимулятором економічного зростання є зовнішній попит на товари і послуги, вироблені на його території [2]. «Економічна база» в назві цієї теорії є не чим іншим, як гілкою регіональної економіки, спрямованою на експорт. Регіональний розвиток спричиняється через розбудову економічної бази, пов'язаної з викликаним нею ефектом мультиплікатора у вигляді розвитку взаємопов'язаних секторів, постачальників, посередників. Згідно з цією теорією, розвиток може полягати в привабленні інвесторів, що виробляють на експорт конкурентоспроможні товари. Зростання експорту виникає зі зростанням зовнішнього попиту.

Доходи, які приносить експорт, фінансують імпорт та придбання місцевих товарів і послуг, наслідком чого є внутрішньо регіональний ефект мультиплікатора [3]. Найбільш бажаними галузями промисловості у зв'язку з цим є ті, що ґрунтуються на розвинених технологіях, та послуги, що являють підтримку для технологічних змін, реалізованих фірмами задля високої конкурентоспроможної позиції [4].

Нова теорія торгівлі пояснює, чому країни і регіони з різним рівнем розвитку отримують вигоди від торгівлі в глобальній економіці. Таке можливе в ситуації виробничої спеціалізації, що зосереджується на капіталомісткій або трудомісткій діяльності, при цьому в довгостроковій перспективі обмін між такими двома типами регіонів дає більше вигоди капіталомістким регіонам.

Більш досконалі моделі базуються на функціях попиту і пропозиції експорту. Зовнішній попит на експортні товари для даного регіону трактується як функція ціни цих товарів, рівня прибутковості ринків експорту та цін субституційних товарів на цих ринках. Чинники, такі як якість продуктів і післяпродажне обслуговування, мають також вплив на попит і можуть доповнювати функцію попиту. Конкурентоспроможність експортного сектора даного регіону на світових ринках впливатиме на його зростання через ціни і якість продуктів, що виробляються в ньому. Зі сторони пропозиції всі чинники, що мають істотний вплив на витрати виробництва, можуть впливати на конкурентоспроможну позицію регіону на світових ринках. До них відносять витрати на заробітну плату, капітал, сировину, напівпродукти, а також стан технології.

Якщо чинники попиту і пропозиції сприятимуть зростанню експорту даного регіону, це призведе до загального зростання і підвищить працевлаштування і доходи регіону. Ортодоксальна неокласична посада вказує на те, що таке, базоване на експорті, зростання міжрегіональних відмінностей є короткостроковим і має самокорегуючу природу. Експансія експорту даного регіону призведе до зростання попиту на використовувані там чинники виробництва, ціна яких виросте по відношенню до інших регіонів. Це, в свою чергу, повинно спричинити спад рівня продуктивності регіону та зниження його конкурентоспроможності, а також перенесення

капіталу до регіону з нижчими цінами. Імплікацією є те, що міжрегіональні відмінності в конкурентоспроможності і економічному зростанні не повинні утримуватися в довгостроковому періоді виключно на регіональних відмінностях в спеціалізації і інших структурних умовах господарювання. Дане твердження є основою регіональних моделей конвергенції, які набули популярності в останні роки [5].

Останнім часом ми є свідками повторного відкриття в економіці моделей зростаючих доходів і їх застосування в економічній географії. Одним з аспектів є повернення до моделей Н. Калдора, що стосуються накопиченої регіональної конкурентоспроможності. Покращення стану регіону трактується як функція попиту на його експорт (подібно до моделі економічної бази чи регіонального мультиплікатора Кейнса). Попит на експорт регіону стає функцією рівня зростання у світовому попиті та рівня зростання цін продуктів з цього регіону відносно світових цін. Цей другий чинник залежить від рівня зростання зарплати зменшеної через рівень зростання продуктивності (зміна в заробітних платах, що припадають на вироблену одиницю продукту). Ключовий елемент в цьому циркуляційному і кумулятивному процесі пов'язаний із способом, в який щораз кращі результати ведуть до збільшення продуктивності.

Це є квінтесенцією ідей, що лежать в основі теорії зростаючих доходів, яка, в свою чергу, є базисом для моделі Калдора. Динаміка зростаючих доходів виникає з покращення стану регіону, що спричиняється попитом, який зумовлює з однієї сторони нижчі витрати виробництва, а з іншого боку технологічні зміни у фірмах регіону і між ними. Зростання спричиняється спеціалізацією фірм через акумуляцію специфічного типу основних засобів, що презентують рівень технологічного прогресу і інновації. Саме цей технологічний прогрес підвищує продуктивність робочої сили в регіоні [6].

Модель Калдора створила основи для декількох інших допоміжних моделей, які представляють регіон як джерело зростаючих доходів. Це моделі ендогенного регіонального зростання, побудовані на стандартній неокласичній моделі зростання, які уможливають зростання масштабу доходів через ендогенні зміни людського капіталу і технологічні зміни. У регіональному контексті приплив робочої сили до регіону, в якому має місце зростання, означає імовірне поповнення цього регіону талановитими і креативними працівниками, що притягує за собою зростання якості людського капіталу регіону і його продуктивності. Додатково фірми, що є технологічними стимуляторами, зазвичай укорінюються в одному місці. Відтак регіон отримує відносно інноваційну і технологічну перевагу на довгий час.

Нова теорія зростання, або теорія ендогенного регіонального розвитку, характеризується тезою, що зростання є процесом акумульованим просторово, і може вести до поглиблення нерівномірності в розвитку регіонів. Згідно з цією теорією країни або регіони, добре розвинені, мають більші шанси подальшого розвитку, ніж дуже відсталі. Розвиток нової теорії зростання пов'язується з тим, що більш ранні неокласичні моделі не враховували технічного прогресу як ендогенного чинника розвитку. Дана теорія дає

пояснення довготривалого регіонального зростання та конвергенції і дивергенції регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Wang, X. Hofe, R.A., 2007, Research methods in urban and regional planning, Springer.
2. Lichty, R., Knudsen K., 1999, Measuring regional economic base, Economic Development Review, p. 47–52.
3. Tiebout, Ch.M., 1956, Exports and regional growth, Journal of Political Economy, no. 64, p. 162.
4. Джаман М.О. Теорія економіки регіонів / М.О. Джаман. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 384 с.
5. Malizia, E.E., Feser, E.J., Understanding Local Economic Development, Center for Urban Policy Research, Rutgers, New York 1999, p. 60–63.
6. Romer, P.M., 1986, Increasing returns and Long-run Growth, The Journal of Political Economy, no. 94.

Петренко Н.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Існує кілька методичних підходів вибору регіональної стратегії розвитку, що дозволяють оцінити стратегічні альтернативи розвитку сільськогосподарських підприємств регіонів України. Вони можуть використовуватися локально або в певній комбінації, залежно від поставленого завдання стратегічного управління. При розробці й оцінці стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств варто використовувати дії корпоративної й функціональної стратегії та основні напрями ділової й портфельної стратегії.

Портфельна стратегія, як правило, багатофакторна й націлена на: зміцнення наявних підрозділів сільськогосподарських підприємства за допомогою придбань; поступовий вихід з небажаних галузей; продаж підрозділів підприємства, які можуть вмонтуватися в більш вигідні для них структури; розміщення ресурсів у формі капіталу й витрат; створення впевненості у тому, що підрозділи підприємства є об'єктами стратегічного управління; використання переваг ефекту синергизма між наявними в портфелі сільськогосподарського підприємства. Портфельна стратегія дозволяє визначити основні параметри регіональних стратегічних зон господарювання.

Корпоративна стратегія розглядається у довгостроковій перспективі, є загальним планом управління сільськогосподарських підприємств. Корпоративна стратегія поширюється на всі сільськогосподарські підприємства, охоплюючи всі напрями діяльності, якими вона займається.